

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 12 kwietnia 2018 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Prawo do łączenia rodzin – Dyrektywa 2003/86/WE – Artykuł 2 lit. f) – Pojęcie osoby małoletniej pozbawionej opieki – Artykuł 10 ust. 3 lit. a) – Prawo uchodźcy do łączenia rodziny przysługujące w odniesieniu do rodziców – Uchodźca, który nie ukończył 18 lat w dniu wjazdu na terytorium państwa członkowskiego i w dniu złożenia wniosku o udzielenie azylu, lecz pełnoletni w dniu wydania decyzji przyznającej azyl i w dniu złożenia wniosku o łączenie rodziny – Data rozstrzygająca przy ocenie posiadania statusu małoletniego przez zainteresowanego

W sprawie C-550/16

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez rechtbank Den Haag (sąd rejonowy w Hadze, Niemcy) postanowieniem z dnia 26 października 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 31 października 2016 r., w postępowaniu:

A,

S

przeciwko

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: M. Ilešić (sprawozdawca), prezes izby, A. Rosas, C. Toader, A. Prechal i E. Jarašiūnas, sędziowie,

rzecznik generalny: Y. Bot,

sekretarz: M. Ferreira, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 14 września 2017 r., rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu A i S przez N.C. Blomjousa i S. Wierink, advocaten,
- w imieniu rządu niderlandzkiego przez M.K. Bulterman, M.A.M. de Ree i M.H.S. Gijzen, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczyńską, działającą w charakterze pełnomocnika,

* Język postępowania: niderlandzki.

– w imieniu Komisji Europejskiej przez C. Cattabrigę i G. Wilsa, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 26 października 2017 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 2 lit. f) dyrektywy Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin (Dz.U. 2003, L 251, s. 12 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 6, s. 224).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu między A i S, obywatelami Erytrei, a staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (sekretarzem stanu ds. bezpieczeństwa i sprawiedliwości, Niemcy) (zwanym dalej „sekretarzem stanu”) dotyczącego odmowy tego ostatniego przyznania A i S oraz ich trzem małoletnim synom zezwolenia na pobyt czasowy tytułem łączenia rodziny z najstarszą córką A i S.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 2003/86

- 3 W dyrektywie 2003/86 określono warunki wykonywania prawa do łączenia rodziny przez obywateli państw trzecich zamieszkujących legalnie na terytorium państw członkowskich.
- 4 Motywy 2, 4, 6 i 8–10 dyrektywy 2003/86 mają następujące brzmienie:

„(2) Środki dotyczące łączenia rodziny powinny zostać przyjęte zgodnie z obowiązkiem ochrony rodziny i poszanowania życia rodzinnego zawartym w wielu instrumentach prawa międzynarodowego. Niniejsza dyrektywa szanuje prawa podstawowe i przestrzega zasad uznanych w szczególności w art. 8 [europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r.] oraz [w] Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej.

[...]

(4) Łączenie rodziny jest niezbędne w celu umożliwienia życia rodzinnego. Pomaga ono stworzyć stabilność socjokulturową ułatwiającą integrację obywateli państw trzecich w danym państwie członkowskim, a także wspiera spójność gospodarczą i społeczną, będącą podstawowym celem Wspólnoty określonym w traktacie.

[...]

(6) W celu ochrony rodziny i ustanowienia lub zachowania życia rodzinnego powinno się ustalić istotne warunki dla wykonania prawa do łączenia rodziny na podstawie wspólnych kryteriów.

[...]

- (8) Powinno się zwrócić szczególną uwagę na sytuację uchodźców pod kątem powodów, które zmusiły ich do opuszczenia swojego kraju oraz uniemożliwiają im tam prowadzenie normalnego życia rodzinnego. Dlatego też należy ustanowić korzystniejsze warunki dla wykonywania ich prawa do łączenia rodziny.
- (9) Łączenie rodziny powinno mieć zastosowanie w każdym przypadku do członków podstawowej rodziny, czyli małżonka i nieletnich [małoletnich] dzieci.
- (10) Państwa członkowskie swobodnie podejmują decyzję o zezwoleniu na łączenie rodziny w przypadku krewnych w prostej linii wstępnej, dorosłych niezamężnych lub nieżonatych dzieci [...].

5 Artykuł 2 dyrektywy 2003/86 stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

- a) »obywatel państwa trzeciego« oznacza każdą osobę, która nie jest obywatelem Unii w rozumieniu art. 17 ust. 1 traktatu;
- b) »uchodźca« oznacza każdego obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca posiadającego status uchodźcy w rozumieniu Konwencji genewskiej dotyczącej statusu uchodźców z dnia 28 lipca 1951 r., zmienionej protokołem podpisanym w Nowym Jorku dnia 31 stycznia 1967 r.;
- c) »członek rodziny rozdzielonej« oznacza obywatela państwa trzeciego mieszkającego zgodnie z prawem w państwie członkowskim i składającego wniosek lub którego członkowie rodziny składają wniosek o przyłączenie się do niego;
- d) »łączenie rodziny« oznacza wjazd i pobyt w państwie członkowskim przez członków rodziny obywatela państwa trzeciego mieszkającego zgodnie z prawem w tym państwie członkowskim w celu zachowania komórki rodzinnej, bez względu na to, czy związek rodzinny powstał przed wjazdem rezydenta czy po [czy też po tym wjeździe];

[...]

- f) określenie »osoby nieletnie [małoletnie] pozbawione opieki« oznacza obywateli państwa trzeciego lub bezpaństwowców poniżej 18. roku życia, którzy przybywają na terytorium państw członkowskich bez opieki osoby dorosłej odpowiedzialnej zgodnie z prawem lub zwyczajowo, oraz o ile nie są skutecznie objęte opieką takiej osoby, bądź też osoby nieletnie [małoletnie], które są pozostawione bez opieki po wjeździe na terytorium państw członkowskich”.

6 Artykuł 3 dyrektywy 2003/86 stanowi:

„1. Niniejszą dyrektywę stosuje się, w przypadku gdy członek rodziny rozdzielonej posiada dokument pobytowy wydany przez państwo członkowskie o okresie ważności wynoszącym przynajmniej jeden rok i istnieją uzasadnione przypuszczenia, że uzyska prawo stałego pobytu, jeżeli członkowie jego rodziny są obywatelami państwa trzeciego posiadającymi dowolny status.

2. Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania, w przypadku gdy członek rodziny rozdzielonej:

- a) ubiega się o uznanie statusu uchodźcy, [co] do którego [to] wniosku jeszcze nie została wydana ostateczna decyzja;

- b) jest uprawniony do pobytu w państwie członkowskim na podstawie tymczasowej ochrony lub ubiegania się o zezwolenie na pobyt na tej podstawie i oczekuje decyzji w odniesieniu do swojego statusu;
- c) jest uprawniony do pobytu w państwie członkowskim na podstawie dodatkowej formy ochrony zgodnie ze zobowiązaniami międzynarodowymi, ustawodawstwem krajowym lub praktyką państw członkowskich lub na podstawie ubiegania się o zezwolenie na pobyt na tej podstawie i oczekuje decyzji w odniesieniu do swojego statusu.

[...].

5. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez wpływu na możliwość przyjęcia lub utrzymania korzystniejszych przepisów przez państwa członkowskie”.

7 Artykuł 4 ust. 2 dyrektywy 2003/86 stanowi:

„Państwa członkowskie mogą, na mocy przepisu ustawowego lub wykonawczego, zezwolić na wjazd i pobyt, na mocy niniejszej dyrektywy i z zastrzeżeniem zgodności z warunkami określonymi w rozdziale IV, następujących członków rodziny:

- a) wstępnych pierwszego stopnia w prostej linii członka rodziny rozdzielonej lub jego małżonka, w przypadku gdy pozostają na ich utrzymaniu i nie posiadają wsparcia własnej rodziny w kraju pochodzenia;

[...]”.

8 Artykuł 5 dyrektywy 2003/86 stanowi:

„1. Państwa członkowskie określają, czy w celu wykonania prawa do łączenia rodziny wnioski o wjazd i pobyt składane są do właściwych organów danego państwa członkowskiego przez członka rodziny rozdzielonej czy też przez członka lub członków jego rodziny.

[...]

4. Właściwe organy państwa członkowskiego dostarczają osobie, która złożyła wniosek, pisemne powiadomienie dotyczące decyzji w możliwie najkrótszym terminie, a w żadnym przypadku nie później niż w ciągu dziewięciu miesięcy od dnia, w którym wniosek został złożony.

W wyjątkowych okolicznościach związanych ze złożonością procesu rozpatrywania wniosku okres określony w akapicie pierwszym może zostać przedłużony.

W przypadku odrzucenia wniosku należy podać powody takiej decyzji. Wszelkie konsekwencje braku podjęcia decyzji przed upływem okresu przewidzianego w akapicie pierwszym określone są w ustawodawstwie krajowym danego państwa członkowskiego

5. Rozpatrując wniosek, państwa członkowskie należyście uwzględniają interes nieletniego [małoletniego] dziecka”.

9 Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy 2003/86 stanowi, że państwa członkowskie mogą zażądać, aby osoba, która złożyła wniosek o łączenie rodziny, dostarczyła dowody, że członek rodziny rozdzielonej posiada zakwaterowanie, ubezpieczenie chorobowe i środki spełniające wymogi wymienione we wspomnianym przepisie.

10 W rozdziale V dyrektywy 2003/86, zatytułowanym „Łączenie rodziny uchodźców”, zawarto jej art. 9–12. Artykuł 9 ust. 1 i 2 tej dyrektywy stanowi:

„1. Niniejszy rozdział ma zastosowanie do łączenia rodzin uchodźców uznawanych przez państwa członkowskie.

2. Państwa członkowskie mogą ograniczyć stosowanie niniejszego rozdziału do uchodźców, których związki rodzinne trwały przed ich wjazdem”.

11 Artykuł 10 dyrektywy 2003/86 stanowi:

„1. Artykuł 4 ma zastosowanie do określenia członków rodziny, z wyjątkiem ust. 1 akapit trzeci tego artykułu, który nie stosuje się do dzieci uchodźców.

2. Państwa członkowskie mogą zezwolić na łączenie rodziny w przypadku innych członków rodziny nieokreślonych w art. 4, jeżeli pozostają na utrzymaniu uchodźcy.

3. Jeżeli uchodźca jest osobą nieletnią [małoletnią] pozbawioną opieki, państwa członkowskie:

a) zezwalają na wjazd i pobyt do celów łączenia rodziny w przypadku wstępnych pierwszego stopnia w prostej linii, przy pozbawieniu możliwości stosowania warunków określonych w art. 4 ust. 2 lit. a);

b) mogą zezwolić na wjazd i pobyt do celów łączenia rodziny w przypadku prawnego opiekuna lub jakiegokolwiek innego członka rodziny, jeżeli uchodźca nie posiada żadnych wstępnych w prostej linii bądź też nie można odnaleźć takich wstępnych”.

12 Artykuł 11 dyrektywy 2003/86 ma następujące brzmienie:

„1. Artykuł 5 ma zastosowanie do składania i rozpatrywania wniosków, z zastrzeżeniem ust. 2 niniejszego artykułu.

2. W przypadku gdy uchodźca nie może przedłożyć [urzędowych] dokumentów dowodowych dotyczących związków rodzinnych, państwa członkowskie uwzględniają inne dowody świadczące o istnieniu takich związków, które podlegają ocenie zgodnie z prawem krajowym. Decyzja w sprawie odrzucenia wniosku nie może opierać się jedynie na braku dokumentów dowodowych”.

13 Artykuł 12 ust. 1 dyrektywy 2003/86 stanowi:

„W drodze odstępstwa od art. 7 państwa członkowskie nie wymagają od uchodźcy i/lub członka(-ów) jego rodziny dostarczenia, w odniesieniu do wniosków dotyczących tych członków rodziny określonych w art. 4 ust. 1, dowodu, że uchodźca spełnia wymagania, określone w art. 7.

Bez uszczerbku dla międzynarodowych zobowiązań, w przypadku gdy łączenie rodziny jest możliwe w państwie trzecim, z którym członka rodziny rozdzielonej i/lub członka jego rodziny łączą szczególne więzi, państwa członkowskie mogą wymagać dostarczenia dowodów określonych w akapicie pierwszym.

Państwa członkowskie mogą wymagać od uchodźcy spełnienia warunków określonych w art. 7 ust. 1, jeżeli wniosek o łączenie rodziny nie zostanie przedłożony w terminie trzech miesięcy od przyznania statusu uchodźcy”.

Dyrektywa 2011/95

- 14 Zgodnie z motywami 18, 19 i 21 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (Dz.U. 2011, L 337, s. 9):

„(18) Wdrażając niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie powinny w pierwszym rzędzie dążyć do »najlepszego zabezpieczenia interesów« dziecka zgodnie z Konwencją [Narodów Zjednoczonych] o prawach dziecka z 1989 r. Oceniając najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka, państwa członkowskie powinny w szczególności uwzględniać zasadę jedności rodziny, dobro i rozwój społeczny małoletniego, względy bezpieczeństwa oraz opinię małoletniego, stosownie do jego wieku i dojrzałości.

(19) Należy rozszerzyć pojęcie »członków rodziny«, uwzględniając różnorodne szczególne sytuacje zależności oraz zwracając szczególną uwagę na najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.

[...]

(21) Uznanie statusu uchodźcy jest aktem deklaratoryjnym”.

- 15 Artykuł 2 dyrektywy 2011/95 stanowi:

„Na użytek niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

[...]

d) »uchodźca« oznacza obywatela państwa trzeciego, który na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do szczególnej grupy społecznej przebywa poza państwem swojego obywatelstwa i nie może lub nie chce z powodu tej obawy korzystać z ochrony tego państwa, lub bezpaństwowca, który przebywając z takich samych powodów jak wyżej poza państwem swojego dawnego miejsca zwykłego pobytu, nie może lub nie chce z powodu tej obawy powrócić do tego państwa i do którego nie ma zastosowania art. 12;

e) »status uchodźcy« oznacza uznanie przez państwo członkowskie obywatela państwa trzeciego albo bezpaństwowca za uchodźcę;

[...]”.

- 16 Artykuł 13 dyrektywy 2011/95, zatytułowany »Nadanie statusu uchodźcy«, stanowi, że »[p]aństwa członkowskie nadają status uchodźcy obywatelowi państwa trzeciego lub bezpaństwowcowi, który kwalifikuje się do otrzymania takiego statusu zgodnie z rozdziałem II i III”. Rozdziały te dotyczą, odpowiednio, oceny wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej i przesłanek uznania za uchodźcę.

Dyrektywa 2013/32

- 17 Motyw 33 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (Dz.U. 2013, L 180, s. 60) stanowi:

„Stosując niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie powinny w pierwszym rzędzie dążyć do najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej (»karta«) oraz Konwencją Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka z 1989 r. Dokonując oceny najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka, państwa członkowskie powinny w szczególności należycie uwzględnić dobrostan i rozwój społeczny małoletniego, w tym również jego środowisko”.

- 18 Artykuł 31 dyrektywy 2013/32, zatytułowany „Procedura rozpatrywania wniosku”, w ust. 7 stanowi:

„Państwa członkowskie mogą nadać priorytet rozpatrzeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej zgodnie z podstawowymi zasadami i gwarancjami określonymi w rozdziale II, w szczególności:

- a) w przypadku gdy wniosek wydaje się być uzasadniony;
- b) w przypadku gdy wnioskodawca jest osobą szczególnej troski w rozumieniu art. 22 dyrektywy [Parlamentu Europejskiego i Rady] 2013/33/UE [z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową (Dz.U. 2013, L 180, s. 96)] lub potrzebuje szczególnych gwarancji proceduralnych, w szczególności małoletnim bez opieki”.

Prawo niderlandzkie

- 19 Zgodnie z art. 29 ust. 2 lit. c) Vreemdelingenwet 2000 (ustawy o cudzoziemcach z 2000 r.) wydawane osobom uprawnionym do azylu zezwolenie na pobyt na czas określony przewidziane w art. 28 Vreemdelingenwet 2000 jest udzielane matce i ojcu cudzoziemca, gdy cudzoziemiec jest osobą małoletnią pozbawioną opieki w rozumieniu art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86 i gdy w okresie, w którym małoletni cudzoziemiec wjechał na terytorium Niderlandów, rodzice należeli wraz z nim do jednej rodziny i wjechali jednocześnie z nim na terytorium Niderlandów, względnie dołączyli do niego w okresie 3 miesięcy po tym, gdy małoletni cudzoziemiec otrzymał dokument uprawniający go do pobytu na czas określony w rozumieniu art. 28.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

- 20 Córka A i S przyjechała do Niderlandów bez opieki, gdy była jeszcze małoletnia. W dniu 26 lutego 2014 r. złożyła wniosek o azyl. W dniu 2 czerwca 2014 r. osiągnęła pełnoletność.
- 21 Decyzją z dnia 21 października 2014 r. sekretarz stanu udzielił zainteresowanej zezwolenia na pobyt tytułem azylu na okres pięciu lat od dnia złożenia wniosku o udzielenie azylu.
- 22 W dniu 23 grudnia 2014 r. tytułem łączenia rodziny organizacja VluchtelingenWerk Midden-Nederland złożyła w imieniu córki A i S wniosek o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy dla jej rodziców, a także dla jej trzech małoletnich braci.
- 23 W decyzji z dnia 27 maja 2015 r. sekretarz stanu oddalił ten wniosek ze względu na to, że w momencie złożenia wniosku córka A i S była pełnoletnia. Wniesione od tej decyzji odwołanie zostało oddalone jako bezzasadne w decyzji z dnia 13 sierpnia 2015 r.

- 24 W dniu 3 września 2015 r. A i S wnieśli skargę na tę decyzję oddalającą przed rechtbank Den Haag (sąd rejonowy w Hadze, Niderlandy).
- 25 Na poparcie skargi A i S podnoszą, że z art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86 wynika, że aby określić, czy osoba może zostać zakwalifikowana jako „osoba nieletnia [małoletnia] pozbawiona opieki” w rozumieniu tego przepisu, rozstrzygająca jest data wjazdu zainteresowanego do danego państwa członkowskiego. Sekretarz stanu jest natomiast zdania, że rozstrzygająca w tym względzie jest data złożenia wniosku o łączenie rodziny.
- 26 Sąd odsyłający wskazuje, że Raad van State (rada stanu, Niderlandy) orzekła w dwóch wyrokach z dnia 23 listopada 2015 r., że okoliczność, iż cudzoziemiec osiągnął pełnoletność po przyjeździe na terytorium Niderlandów, może być uwzględniana przy badaniu, czy znajduje do niego zastosowanie art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86.
- 27 W tym względzie sąd odsyłający jest zdania, iż z art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86 wynika co do zasady, że posiadanie statusu małoletniego pozbawionego opieki należy oceniać w odniesieniu do chwili wjazdu danej osoby na terytorium państwa członkowskiego. Jest prawdą, że w przepisie tym przewidziano dwa wyjątki od tej zasady, a mianowicie wyjątek dotyczący małoletniego objętego opieką, który następnie zostaje pozostawiony bez opieki, a także wyjątek dotyczący małoletniego pozbawionego opieki w chwili przyjazdu, który zostaje następnie objęty opieką odpowiedzialnej za niego osoby dorosłej. Jednakże do okoliczności niniejszej sprawy nie stosuje się żadnego z tych dwóch wyjątków, podczas gdy żaden fragment wspomnianego przepisu nie potwierdza twierdzenia, zgodnie z którym dopuszcza on inne wyjątki od wspomnianej zasady.
- 28 W tych okolicznościach rechtbank Den Haag (sąd rejonowy w Hadze) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:
- „Czy w kontekście łączenia rodzin uchodźców pod pojęciem »osoby nieletniej [małoletniej] pozbawionej opieki« w rozumieniu art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86 należy rozumieć obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który nie ukończył 18. roku życia, przybywa na terytorium państwa członkowskiego bez opieki odpowiedzialnej za niego zgodnie z prawem lub zwyczajowo osoby dorosłej oraz:
- ubiega się o azyl;
 - w okresie trwania postępowania w przedmiocie wniosku o udzielenie azylu – przebywając na terytorium odnośnego państwa członkowskiego – ukończył 18 lat;
 - uzyskuje azyl z mocą wsteczną poczynawszy od dnia złożenia wniosku o jego udzielenie;
 - a następnie występuje z wnioskiem o udzielenie zgody na łączenie rodzin?”.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

- 29 Poprzez zadane pytanie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86 należy interpretować w ten sposób, że jako „osobę nieletnią [małoletnią]” w rozumieniu tego przepisu należy zakwalifikować obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który nie ukończył 18 lat w dniu wjazdu na terytorium państwa członkowskiego i w dniu złożenia przez niego wniosku o udzielenie azylu w tym państwie, lecz który w toku procedury azylowej osiągnął pełnoletność i otrzymał następnie status uchodźcy, z mocą wsteczną od dnia złożenia wniosku.

- 30 A i S są zdania, że na pytanie to należy odpowiedzieć twierdząco, podczas gdy rządy niderlandzki, polski i Komisja Europejska bronią przeciwnej tezy. Ścisłej rzecz ujmując, rząd niderlandzki twierdzi, że to państwa członkowskie powinny zdefiniować moment istotny dla określenia, czy uchodźcę należy uznać za małoletniego pozbawionego opieki w rozumieniu art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86. Rząd polski i Komisja są natomiast zdania, że moment ten można określić na podstawie tej dyrektywy. Zdaniem Komisji momentem tym jest złożenie wniosku o łączenie rodziny, podczas gdy rząd polski twierdzi, że jest to moment, w którym przyjęto decyzję w przedmiocie wniosku.
- 31 Należy przypomnieć, że zgodnie z art. 1 celem dyrektywy 2003/86 jest określenie warunków wykonania prawa do łączenia rodziny przez obywateli państwa trzeciego zamieszkujących legalnie na terytorium państw członkowskich.
- 32 W tym względzie z motywu 8 tej dyrektywy wynika, że przewidziano w niej korzystniejsze warunki wykonywania tego prawa do łączenia rodziny przez uchodźców, ponieważ ich sytuacja wymaga szczególnej uwagi w świetle powodów, które zmusiły ich do opuszczenia swojego kraju oraz uniemożliwiają im tam prowadzenie normalnego życia rodzinnego.
- 33 Jedną z tych korzystniejszych przesłanek dotyczy łączenia rodziny ze wstępnymi pierwszego stopnia w prostej linii uchodźcy.
- 34 Podczas gdy na mocy art. 4 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2003/86 możliwość takiego łączenia jest, co do zasady, pozostawiona uznaniu każdego państwa członkowskiego i uzależniona w szczególności od warunku, aby wstępni pierwszego stopnia w prostej linii pozostawali na utrzymaniu członka rodziny rozdzielonej i nie posiadali wsparcia własnej rodziny w kraju pochodzenia, w drodze wyjątku od powyższej zasady w art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy przewidziano w odniesieniu do małoletnich uchodźców pozostających bez opieki prawo do takiego łączenia, które nie podlega ani zakresowi uznania państw członkowskich, ani przesłankom określonym we wspomnianym art. 4 ust. 2 lit. a).
- 35 Pojęcie „osoby nieletniej [małoletniej] pozbawionej opieki”, którym w ramach dyrektywy 2003/86 posłużono się jedynie w owym art. 10 ust. 3 lit. a), zdefiniowano w art. 2 lit. f) tej dyrektywy.
- 36 Zgodnie z tym ostatnim przepisem do celów dyrektywy 2003/86 określenie „osoby nieletnie [małoletnie] pozbawione opieki” oznacza „obywateli państwa trzeciego lub bezpaństwowców poniżej 18. roku życia, którzy przybywają na terytorium państw członkowskich bez opieki osoby dorosłej odpowiedzialnej zgodnie z prawem lub zwyczajowo, oraz o ile nie są skutecznie objęte opieką takiej osoby, bądź też osoby nieletnie [małoletnie], które są pozostawione bez opieki po wjeździe na terytorium państw członkowskich”.
- 37 W przepisie tym określono zatem dwie przesłanki, a mianowicie, by zainteresowany był „osobą nieletnią [małoletnią]” i „pozbawioną opieki”.
- 38 O ile w odniesieniu do drugiej z tych przesłanek wspomniany przepis odnosi się do chwili wjazdu zainteresowanego na terytorium danego państwa członkowskiego, z przepisu tego wynika jednakże, że należy także uwzględnić późniejsze okoliczności zaistniałe w dwóch wskazanych wypadkach. I tak nie spełnia tej drugiej przesłanki małoletni pozbawiony opieki w dniu wjazdu, nad którym opiekę obejmuje następnie osoba dorosła odpowiedzialna za niego zgodnie z prawem lub na podstawie zwyczaju, podczas gdy początkowo objętego opieką małoletniego, którego następnie pozostawiono samego, uznaje się za pozbawionego opieki, w związku z czym spełnia on tę przesłankę.
- 39 Co się tyczy pierwszej z dwóch wskazanych w pkt 37 niniejszego wyroku przesłanek – jedynej rozpatrywanej w sprawie w postępowaniu głównym – w art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86 ograniczono się do wskazania, że zainteresowany powinien być „poniżej 18. roku życia”, bez uściślenia, w jakiej chwili należy spełnić tę przesłankę.

- 40 Jednak z tej ostatniej okoliczności nie wynika, że to do każdego państwa członkowskiego należy określenie momentu właściwego dla celów oceny spełnienia wspomnianej przesłanki.
- 41 Należy bowiem przypomnieć, że zgodnie z wymogami zarówno jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasady równości przepisowi tego prawa, który nie zawiera żadnego wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla celów określenia jego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całej Unii autonomiczną i jednolitą wykładnię, co powinno nastąpić z uwzględnieniem w szczególności kontekstu przepisu i celu zamierzonego przez dane uregulowanie (wyrok z dnia 26 lipca 2017 r., *Ouhrami*, C-225/16, EU:C:2017:590, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 42 W tym względzie należy przede wszystkim wskazać, że ani w art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86, ani w art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy nie zawarto odesłania do prawa krajowego lub do państw członkowskich – w odróżnieniu od innych przepisów tej dyrektywy, takich jak art. 5 ust. 1 i art. 11 ust. 2 – co sugeruje, że gdyby prawodawca Unii zamierzał pozostawić uznaniu każdego państwa członkowskiego określenie, do jakiego momentu należy uznawać zainteresowanego za małoletniego dla celów skorzystania przez niego z przysługującego w odniesieniu do rodziców prawa do łączenia rodziny, przewidziałby on takie odesłanie także w tym kontekście.
- 43 Następnie w art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86 nałożono na państwa członkowskie określony pozytywny obowiązek, któremu odpowiada jasno określone prawo. W przepisie tym nałożono na nie obowiązek, na wypadek gdyby zaistniała wskazana w nim sytuacja, zezwolenia na łączenie rodziny w odniesieniu do wstępnych pierwszego stopnia w prostej linii członka rodziny rozdzielonej – nie przyznając tym państwom zakresu uznania.
- 44 Wreszcie dyrektywa 2003/86 realizuje nie tylko, w sposób ogólny, cel polegający na wspieraniu łączenia rodziny i przyznaniu ochrony obywatelom państwa trzeciego, w szczególności małoletnim (zob. podobnie wyrok z dnia 6 grudnia 2012 r., *O i in.*, C-356/11 i C-357/11, EU:C:2012:776, pkt 69), lecz jej art. 10 ust. 3 lit. a) ma w szczególności na celu zapewnienie wzmocnionej ochrony tym z uchodźców, którzy posiadają status małoletnich bez opieki.
- 45 W tych okolicznościach, o ile w dyrektywie 2003/86 nie określono wyraźnie, do jakiego momentu uchodźca powinien być małoletni, aby móc skorzystać ze wskazanego w art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy prawa do łączenia rodziny, o tyle z celu tego przepisu i z faktu, że nie pozostawiono w nim żadnego zakresu uznania państwom członkowskim, a także z braku odesłania do prawa krajowego w tym względzie, wynika jednakże, że określenie tego momentu nie może być pozostawione ocenie każdego z państw członkowskich.
- 46 Należy jeszcze dodać, że rozpatrywana w postępowaniu głównym sytuacja nie jest w tym względzie porównywalna z przywołaną przez rząd niderlandzki sytuacją leżącą u podstaw wyroku z dnia 17 lipca 2014 r., *Noorzia* (C-338/13, EU:C:2014:2092), w którym rozpatrywano art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 i zgodnie z którym „[w] celu zapewnienia lepszej integracji i uniknięcia wymuszonych małżeństw, państwa członkowskie mogą wymagać, aby członek rodziny rozdzielonej i jego małżonek byli w pewnym minimalnym wieku, co najwyżej 21 lat, przed umożliwieniem połączenia z małżonkiem”.
- 47 W odróżnieniu od art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86 jej art. 4 ust. 5 ma charakter fakultatywny i ponadto wyraźnie pozostawiono w nim państwom członkowskim zakres uznania w celu określenia przez nie minimalnego wieku członka rodziny rozdzielonej i jego małżonka, jaki w danym wypadku wydaje się odpowiedni dla zapewnienia lepszej integracji i zapobiegania przymusowym małżeństwom. W konsekwencji różnice wynikające z faktu pozostawienia każdemu państwu członkowskiemu możliwości określenia daty, którą organy krajowe powinny przyjąć dla celów ustalenia, czy została spełniona przesłanka dotycząca wieku, są całkowicie zgodne z charakterem i celem art. 4 ust. 5 dyrektywy 2003/86 – odmiennie niż w wypadku art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy.

- 48 Ścisłej rzecz ujmując, co się tyczy kwestii, jaki jest ostatecznie moment, w odniesieniu do którego należy ocenić wiek uchodźcy, aby mógł on być uznany za małoletniego i w konsekwencji skorzystać ze wskazanego w art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86 prawa do łączenia rodziny, należy tę kwestię rozstrzygnąć, biorąc pod uwagę brzmienie, systematykę i cel tej dyrektywy, przy uwzględnieniu kontekstu uregulowań, w jakie wpisuje się ta dyrektywa, a także ogólnych zasad prawa Unii.
- 49 W tym względzie z pkt 38 i 39 niniejszego wyroku wynika, że ani brzmienie art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86, ani brzmienie art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy same w sobie nie umożliwiają rozstrzygnięcia wspomnianej kwestii.
- 50 Co się tyczy systematyki dyrektywy 2003/86, należy wskazać, że zgodnie z jej art. 3 ust. 2 lit. a) nie ma ona zastosowania, gdy członek rodziny rozdzielonej jest obywatelem państwa trzeciego ubiegającym się o uznanie statusu uchodźcy, co do którego to wniosku nie została jeszcze wydana ostateczna decyzja. W art. 9 ust. 1 tej dyrektywy uściślono zaś, że jej rozdział V, w którym zawarto art. 10 ust. 3 lit. a), ma zastosowanie do łączenia rodzin uchodźców uznawanych przez państwa członkowskie.
- 51 O ile możliwość złożenia przez osobę ubiegającą się o azyl wniosku o łączenie rodziny na podstawie dyrektywy 2003/86 jest zatem uzależniona od przesłanki, aby w przedmiocie jej wniosku o udzielenie azylu wydano już ostateczną pozytywną decyzję, o tyle należy jednak stwierdzić, że przesłankę tę można łatwo wytłumaczyć okolicznością, że przed przyjęciem takiej decyzji niemożliwe jest ustalenie z pewnością, czy zainteresowany spełnia przesłanki przyznania mu statusu uchodźcy, który to status uzależnia z kolei możliwość ubiegania się o łączenie rodziny.
- 52 W tym kontekście należy przypomnieć, że status uchodźcy powinien zostać przyznany danej osobie w sytuacji, gdy spełnia ona minimalne normy ustalone w prawie Unii. Na mocy art. 13 dyrektywy 2011/95 państwa członkowskie nadają ten status każdemu obywatelowi państwa trzeciego lub bezpaństwowcowi, który spełnia przesłanki uznania go za uchodźcę zgodnie z rozdziałami II i III tej dyrektywy, a państwom tym nie przysługują żadne uprawnienia dyskrecjonalne w tym zakresie (zob. podobnie wyrok z dnia 24 czerwca 2015 r., H.T., C-373/13, EU:C:2015:413, pkt 63).
- 53 W motywie 21 dyrektywy 2011/95 uściślono ponadto, że uznanie statusu uchodźcy jest aktem deklaratoryjnym.
- 54 A zatem po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej zgodnie z rozdziałem II dyrektywy 2011/95 każdemu obywatelowi państwa trzeciego lub każdemu bezpaństwowcowi, który spełnia materialnoprawne przesłanki określone w rozdziale III tej dyrektywy, przysługuje podmiotowe prawo ubiegania się o status uchodźcy i to nawet przed przyjęciem formalnej decyzji w tym względzie.
- 55 W tych okolicznościach uzależnienie wskazanego w art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86 prawa do łączenia rodziny od momentu, w którym właściwy organ krajowy przyjmie formalną decyzję przyznającą status uchodźcy danej osobie i, w konsekwencji, od szybkości rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej przez ten organ, podważałoby skuteczność (effet utile) tego przepisu i byłoby niezgodne nie tylko z celem tej dyrektywy, jakim jest wspieranie łączenia rodziny i przyznanie w tym względzie szczególnej ochrony uchodźcom, w szczególności małoletnim bez opieki, lecz także z zasadami równego traktowania i pewności prawa.
- 56 Taki sposób wykładni skutkowałby bowiem tym, że dwaj małoletni uchodźcy bez opieki w tym samym wieku, którzy wnieśli w tym samym momencie wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, mogliby – co się tyczy prawa do łączenia rodziny – być traktowani odmiennie w odniesieniu do okresu rozpatrywania ich wniosków, na który nie mają oni ogólnie żadnego wpływu i który, wyjąwszy złożoność konkretnych sytuacji, może być uzależniony zarówno od obciążenia właściwych organów pracą, jak i od dokonanych przez państwa członkowskie wyborów politycznych dotyczących udostępnienia personelu tym organom i wypadków traktowanych priorytetowo.

- 57 Ponadto przy uwzględnieniu faktu, że czas trwania procedury azylu może być znaczny i że – w szczególności w okresie dużego napływu osób ubiegających się o ochronę międzynarodową – terminy określone w tym względzie w prawie Unii są często przekraczane, uzależnienie prawa do łączenia rodziny od momentu, w którym zamknięto tę procedurę, mogłoby pozbawić znaczną część uchodźców, którzy wnieśli wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej jako małoletni pozbawieni opieki, możliwości skorzystania z tego prawa i z ochrony, jaką przyznano im w art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86.
- 58 Co więcej, zamiast zachęcać organy krajowe do priorytetowego rozpatrywania wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonych przez małoletnich pozostających bez opieki w celu uwzględnienia ich szczególnej wrażliwości, którą to możliwość przewidziano odtąd wyraźnie w art. 31 ust. 7 lit. b) dyrektywy 2013/32, taki sposób wykładni mógłby mieć przeciwny skutek, stojąc na przeszkodzie realizacji celu zamierzonego zarówno w tej dyrektywie, jak i w dyrektywach 2003/86 i 2011/95 polegającego na zapewnieniu, aby zgodnie z art. 24 ust. 2 karty praw podstawowych faktycznie uwzględniano najlepszy interes dziecka przy stosowaniu tych dyrektyw w państwach członkowskich.
- 59 Ponadto wspomniany sposób wykładni skutkowałby brakiem możliwości przewidzenia przez małoletniego pozbawionego opieki, który złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, czy będzie on mógł skorzystać z prawa do łączenia rodziny przysługującego mu w odniesieniu do rodziców – co mogłoby szkodzić pewności prawa.
- 60 Przeciwnie, przyjęcie daty złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej jako daty, do której należy się odnieść, aby ocenić wiek uchodźcy dla celów stosowania art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86, umożliwia zapewnienie identycznego i przewidywalnego traktowania wszystkich wnioskodawców znajdujących się w takiej samej sytuacji pod względem chronologicznym, gwarantując, iż powodzenie wniosku o łączenie rodziny będzie zasadniczo zależeć od okoliczności związanych z wnioskodawcą, a nie z administracją, takich jak okres rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej lub wniosku o łączenie rodziny (zob. analogicznie wyrok z dnia 17 lipca 2014 r., Noorzia, C-338/13, EU:C:2014:2092, pkt 17).
- 61 Wprawdzie ze względu na to, że – jak twierdzą rząd niderlandzki i Komisja – możliwość powoływania się przez uchodźcę posiadającego status małoletniego pozbawionego opieki w momencie złożenia wniosku, lecz który uzyskał pełnoletność w toku procedury, na ów przepis bez żadnego ograniczenia czasowego w celu skorzystania z łączenia rodziny byłaby niezgodna z celem zamierzonym w art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86, powinien on złożyć wniosek o łączenie rodziny w rozsądnym terminie. Dla celów określenia takiego rozsądnego terminu orientacyjny charakter ma rozstrzygnięcie przyjęte przez prawodawcę Unii w podobnym kontekście określonym w art. 12 ust. 1 akapit trzeci tej dyrektywy, w związku z czym należy stwierdzić, że sformułowany na podstawie art. 10 ust. 3 lit. a) wspomnianej dyrektywy wniosek o łączenie rodziny powinien w takiej sytuacji, co do zasady, zostać złożony w terminie trzech miesięcy od dnia, w którym dany „małoletni” uzyskał status uchodźcy.
- 62 Co się tyczy pozostałych dat proponowanych w ramach niniejszej procedury dla celów oceny, czy uchodźca może być uznany za małoletniego, należy stwierdzić, po pierwsze, że data wjazdu na terytorium państwa członkowskiego nie może, co do zasady, być uznana za rozstrzygającą w tym względzie, przy uwzględnieniu istnienia samoistnego związku między określonym w art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86 prawem do łączenia rodziny a statusem uchodźcy, którego uznanie zależy od złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej przez zainteresowanego.
- 63 Po drugie, co się tyczy daty złożenia wniosku o łączenie rodziny i daty przyjęcia decyzji w przedmiocie tego wniosku, wystarczy przypomnieć, że w szczególności z pkt 55 niniejszego wyroku wynika, że określone w art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86 prawo do łączenia rodziny nie może zależeć od momentu, w którym właściwy organ krajowy przyjmie formalną decyzję przyznającą status uchodźcy członkowi rodziny rozdzielonej. Właśnie taka sytuacja miałaby miejsce w wypadku uznania za

rozstrzygającą jedną z tych dat, przy uwzględnieniu, że – jak wskazano w pkt 50 i 51 niniejszego wyroku – członek rodziny rozdzielonej może złożyć wniosek o łączenie rodziny dopiero po przyjęciu decyzji przyznającej mu status uchodźcy.

- 64 W świetle wszystkich powyższych rozważań na zadane pytanie należy udzielić następującej odpowiedzi: art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86 w związku z art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że jako „osobę nieletnią [małoletnią]” w rozumieniu tego przepisu należy zakwalifikować obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który nie ukończył 18 lat w dniu wjazdu na terytorium państwa członkowskiego i w dniu złożenia przez niego wniosku o udzielenie azylu w tym państwie, lecz który w toku procedury azylowej osiągnął pełnoletność i otrzymał następnie status uchodźcy.

W przedmiocie kosztów

- 65 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 2 lit. f) dyrektywy Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin w związku z art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że jako „osobę nieletnią [małoletnią]” w rozumieniu tego przepisu należy zakwalifikować obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który nie ukończył 18 lat w dniu wjazdu na terytorium państwa członkowskiego i w dniu złożenia przez niego wniosku o udzielenie azylu w tym państwie, lecz który w toku procedury azylowej osiągnął pełnoletność i otrzymał następnie status uchodźcy.

Podpisy